

RATUNEK (464) *sb m*

ratunek (115), **ratunk** (79), [**retunek**, **retunk**] [*oboczności dotyczą tylko form N i A sg*]; *ratunek* *Mącz* (6), *SienLek* (2), *HistRzym*, *HistLan*, *KuczbKat* (2), *BielSpr*, *BiałKaz*, *PaprPan* (2), *Oczko* (3), *Calag*, *StryjKron* (6), *NiemObr*, *WisznTr*, *KochPieś*, *ArtKanc* (2), *KochProp*, *ActReg* (4), *Phil* (2), *OrzJan* (4), *OstrEpit*, *LatHar* (9), *WysKaz*, *SarnStat* (4), *SiebRozmyśl* (2), *PowodPr* (2), *VotSzl*, *CzahTr* (5); *ratunk* *RejPs* (8), *RejJóz*, *RejKup*, *RejWiz*, *RejZwierz* (5), *RejAp* (7), *GórnDworz*, *PudłFr*; *ratunek* : *ratunk* *LubPs* (2:15), *Leop* (1:1), *BibRadz* (17:2), *BielKron* (3:11), *RejPos* (1:8), *RejZwierz* (1:2), *BudBib* (1:3), *CzechRozm* (3:1), *ModrzBaz* (3:2), *KochPs* (2:4), *GrabowSet* (11:3), *GosłCast* (2:1), *SzarzRyt* (1:1).

-unk (77), -ung (2); -unk : -ung *BielKron* (9:2).

a oraz e jasne (w tym w a 4 r. błędne znakowanie); *retunk* z tekstów nieoznaczających é.

sg *N* *ratunek*, *ratunk* (29). ◇ *G* *ratunku* (185). ◇ *D* *ratunku* (10), *ratunkowi* (4); -u *LubPs* (3), *Mącz*, *GórnDworz*, *KochPs* (2), *VotSzl* (2); -owi *CzechRozm*, *NiemObr*; -u : -owi *RejPs* (1:2). ◇ *A* *ratunek*, *ratunk* (164). ◇ *N a. A* *ratunek* (1). ◇ *I* *ratunkiem* (50); -em (4), -(e)m (46). ◇ *L* *ratunku* (12). ◇ *V* *ratunku* (1). ◇ *pl G* *ratunk(o)w* (3). ◇ *A* *ratunki* (3). ◇ *I* *ratunki* (1) *WujJudConf*, *ratunkami* (1) *ReszHoz*.

Sł stp: *ratunk*, *Cn*: *ratunek*, *Linde XVI* (sześć z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

W rymie: *ratunku* – *frasunku* (12), *ratunkiem* – *frasunkiem* (2), *ratunek* – *szafunek* (1), *ratunku* – *szafunku* (1).

1. Udzielanie pomocy mającej na celu uwolnienie kogoś z trudnej, często niebezpiecznej sytuacji; niekiedy z pozytywnym rezultatem, tj. ocalenie, uratowanie (z niem. *Rettung*); *auxilium* *Vulg*, *PolAnt*, *Calag*, *Cn*; *ops* *Mącz*, *Modrz*, *Calag*, *Cn*; *adiutorium* *Vulg*, *PolAnt*, *Cn*; *subsidiium* *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *fides* *Mącz*, *Calag*; *praesidium* *Modrz*, *Cn*; *salus* *PolAnt*; *manus*, *ministerium* *Mącz*; *adminiculum*, *adiumentum*, *adiutus*, *auxiliatus*, *iuvamen*, *momentum*, *suppetiae*, *suppetiatus* *Cn* (425) : *V*itałem yuż wołayęcy w ták wyelkim trapyenyu/ Czeluści y gárdło moye w łprołnem ochrapienyu/ Zołtało/ nye bacząc niłkąd rátunku żadnego *LubPs* P6v, Q4v, R2 *margin*, Z; *RejZwierz* 115, 121, bb3v; Bacząc Skánderbeg iż łie ná to vdał Amurat dobywác zamkow/ vpominał łwoie Stárołty [...]/ aby łie łtale bronili przyrzekáiąc im zá dobry rátunek. *BielKron* 247v; *RejPos* 6v, 170v, 202v; *GrzegŚm* 2; Náđ to/ dla żártu álbo dla rátunku iákiego kłamłtwem kogo ołzukác/ chociaźby żaden łzkody áni pożytku łtađ niedołtał/ przedłię tho namniey nieprzyłtoi. *KuczbKat* 340; [*Węgrzy*] Krolá Ludwigá w tyle Woyłká łwego połtáwili/ przy ktorym było Tyłiác koni/ dla iákiego rátunku *BielSpr* 56v; Y dla tego [*dusze zmarłych ludzi*] nie potrzebuią od żywych ludzi rátunku ábo modlitw iákich/ gdyź im nie łą połługi náłze pożyteczne áni potrzebne. *WujJudConf* 202v; A przy tym też wierzymy y wyznawamy/ że niewierni do Piekłá záraz bywáią podáni/ łkąd żadnemi rátunki od pozoltałych wybáwieni być nie mogą. *WujJudConf* 203; Biádá tym ktorzy z łtępuią do Egiptu o rátunk *CzechRozm* 66; *PaprPan* Ee4; Vprzýymość moię złołcią mi oddáli/ Miáłto rátunku łámifz záłiadáli Ná gárdło moie. *KochPs* 49; Przyiecháli do niego [*Bolesława Śmiałego*] o rátunek troie Xiążát zacnych z Oyczyzn łwoich wygnáni *StryjKron* 180; *NiemObr* *ktv*; *KochPieś* 39; Boże moy wieczny/ obácź me tełknice/ Nie máłz rátunku

y nikogo z onych/ Mnie ulubionych. *GrabowSet* Rv, G4; *CiekPotr* 50; *GosłCast* 55; Zaś Bliźniętą Niebieskie/ znak iest ziednoczenia/ W ratunku y przyiązni prawie do łkonczenia. *PaxLiz* C2.

ratun(e)k kogo, czego [= *kto, co jest ratowane(-y)*] (4): żem Rozdziały [...] po kraioch znaczył. Przyczyną tego tá iest: aby znacžno było co Duch święty przez Apoštoły piisał/ á co ludzie dla ratunku pámięci przypifowali. *BudNT przedm* d3; *ActReg* 109, 111. Cf »bez (każdego) ratunku«.

ratun(e)k czego [= *co ratuje*] (1): RAcz miłościwy BOże/ dodać porátowania náłzey włomności: aby my/ ktorzy świętey Bożey rodzićielki pámiątkę obchodźimy/ zá ratunkiem przyczyny iey byliśmy z náłzych niepráwości podźwignieni. *LatHar* 408.

ratunek do czego (1): Tárkwinius Krol oštátni Rzymłki/ będąc prze okrucieństwo łwe z Rzymá wygnány/ zwątpiwłszy w pomocy Lácinnikow/ vdał sie do Miáftá Hetrułzkow prosząc ich o ratunek do przywrocenia ná Krolełtwo. *Phil* E.

ratun(e)k komu, czemu [*w tym w wyrażeniach przyimkowych: na ratun(e)k* (16), *do ratunku* (1), *na ratunku* (1)] (21): A przetoż my ták łtrapieni grzechámi ciężkimi/ łumnieniom náłzym łtrapionym ráthunku nie wiemy/ nie máłz ktoby nas vćieszył *ArtKanc* L8. Cf *Zwroty*; »na ratunek«.

ratunek czego a. czemu (1): Kościele wieczny/ zborze świętych w niebie/ O ratunek/ mey chęci/ wzywam ciebie *GrabowSet* O2.

ratunek ku komu [= *przeciw komu*] (1): Bo owdzie nie widac teraz nikogo inszego ku Tatarom ieno Panow Łasczow około 700 koni będzie, a by się było Busko wten dom obrociło, wielkiby był ratunek y prętki ku Tatarom gdyś swiadomeś wń iakoto dom rodowity, y iako ochotni Pacholcy, się wnim rodzą, dorzeczy rycerskich *ActReg* 131.

[*retunek ku czemu*: potym iżbyłcie y onym brańczom retunek ku wybawieniu dali ktorzy v nie^{go} [*u Turka*] w niewoli łą/ y łamfiadom walzym ktore on thłumi á niłczy/ na pomocz przyłzli. *OrzKsiąż* C6v.]

ratunek przeciw(ko) komu (2): A gdy Krol z Polaki y z Litwą w Lublinie Seymował/ łłał vftáwicznie połły iedne zá drugimi Stephan Woiewodá Wołolki/ prosząc Krolá o ratunek przeciw Turkom/ bo Máchomet v Andrinopolá wielkie woylká zbierał do Wołoch *StryjKron* 657; *SarnStat* 1069 *marg.*

ratun(e)k w czym (12): *RejPs* 112v; *LubPs* M3v, Y5; Ano głofy pod niebo o pomłtę wołáią/ Gdyż żadnego ratunku w łwey nędzy nie máią. *RejWiz* 122; *RejAp* 64; A tu sie potym vcz/ iż tego grzechu twoiego s łiebie zetrzec áni złożyć mozełz żadnemi wymyłły łwiátá tego/ áni wynalálki łwemi [...]. A iż áni ná niebie/ áni ná zyemi/ nie naydzyełz nigdziey w tym żadnego ratunku áni wlpomożenia/ oprocz dobroci á miłofierdzia Páná łwego *RejPos* 169, 230v; *KochPs* 95; *NiemObr* 45; *WisznTr* 28; Tákte ia biédny człowiek w łwym ciężkim fráłunku/ Niemam vznác ná wieki żadného ratunku? *KochPieś* 29; *GosłCast* 63.

ratun(e)k czyj [= *kto jest ratowany*] [*w tym: pron poss* (13) – *swoj* (12), (*swoj*) *własny* (1), *G sb i pron* (3)] (16): *LubPs* A3v, M3v, aa2, hh4v; *RejWiz* 55v; A iżby pewnie wiedzieli iż ich Pan nie opuści/ á iż czas przyść mułi ratunku ich/ łłuchay co Apoštoł powiáda *RejAp* 84v, 64; *RejPos* 166, 176, 181v, 193, 225, 301v; O cnotą lekki/ Swiećie/ niewłtydliwy/ Iák to rzecz trudna/ by/ ná łonie twoim/ Rodził się częłto/ przyaciół prawdziwy. Bo dźiś/ przemyłłem/ nie iednym lecz troim/ Dźiwnym łpofobem/ vczynność vdáią/ Nie z cnych ratunkiem/ ále z zyłkiem łwoim. *GrabowSet* Y2; tedyć

iuż miłościwy Królu/ w téy potrzebie oštátniéy/ y w takim niebezpieczeństwie królestwa twégo/ muśiż wálzá kró: M. przyznác wielkié dobrodzieyństwo pánkié/ że ná pomoc wálzéy kró: M. y ná obronę/ málo nie świát wzyftek pobudzić raczył. Nuż zász ten domowy/ y fwoy wálfny rátunek/ komu inżému wálzá Kró: M przypifszel? *OrzJan* 109. Cf »ku ratunku«.

ratun(e)k czyj [= *kto ratuje*] [*w tym: G sb i pron (6), pron poss (3), ai poss (1)*] (10): Ze wząd [*ręce nieprzyjaciół*] mię trzymały poimánego/ á nie był nikt coby mię był rátował/ ogládałem się ná ráthunek ludzki/ ále go niłkąd nie było. *BibRadz Eccli* 51/10; *Pro Deum atque hominum fide*m, quid est si non hoc contumelia est, iáko by ták rzekł/ y prze bogá žiwego/ I prze rátunek wżech ludzi. *Mącz* 323a; *RejAp* 139v; *RejPos* 265v, 325v; *PaprpPan* Cv; Lecż potrzebá nam do tey ípráwy/ was pomocnikow náłzych: potrzebá nam rátunku wálzého *KarnNap* A2; *Paprup* E2v; *OrzJan* 34; Y owfzem vćiekaymy iáko z wody przed tonącymi/ poniewáz oni/ iefli się około nich vwiiác będziefz rychley ciebie pogrążá z łobá bełpiecznego/ niż się fámi wynorzá od rátunku twoiego/ y ták áni łobie áni drugim pomocy dáć nie mogą. *WysKaz* 12; [*OrzKsiąż* C4].

W przeciwstawiach: »ratun(e)k ... drapiestwo, pomsta, upadek, złupienie« [*w tym: drapiestwo a złupienie (1)*] (3): Iuż miáftho ftałości [!] íprofna odmiáná/ miáftho rátunku iákiego álbo wfpomożenia iákiego/ drapiestwo á złupienie. *RejZwierc* 76; tu zász wzdłuż y wizerż íkrócona Węgierfka žiemiá/ iuż wiefcéy wálzéy kró: M. obroná bydż niemoże/ iáko przedtym: ále zgołá iuż niebezpieczeństwem groži: y iuż wiefcéy pomocy žadnéy áni rátunku/ ále zgołá vpadek wálzéy kro: M. y wżytkiému pánftwu obiecuie *OrzJan* 90; by Tygris/ gdy fwe baczy dzieći Miedzy myśliwcy/ choć tyśiác ftrzał leći/ Wpada w pośrodek/ nie o rátunk dbáiąc/ ále o pomfťę/ fzkodži y konáiąc. *SzarzRyt* Cv.

W połączeniach szeregowych (10): A iże doległości [...] w tym thak wielkiem zgromádeniu przypomnieć/ wyliczác/ y rozczytác mamy/ ábychmy wczás radá/ rátunkiem/ y pomocá temu zábiezeli/ o łáfkáwe wdźięczne y miłościwe wyfluchánie profzę. *BielKron* [332²]; Pátrzayże gdy ná cię iáki fmfetek/ fráfunk/ ábo vpadek iáki žáłościwy przypádnief/ fładże pociechá/ fładże nádzyeiá/ fładże pewnieyfzy rátunk tobie przypáść może/ iedno s fłowá á z obietnic Pánfkich. *RejPos* 167, 162, 163, 202, 230v, 248, 327; *Phil* B; *OrzJan* 133.

Fraza: »żadny ratunk nie pomoże« (1): Powieda też tu [*Apoc* 16/20] Apóftól: Iż infuły fie rozbiegły/ á gory nie były náleżiony ná mieyfcach ná fwoich [*tj. znak zbliżającego się końca świata*]. Thu możemy rozumieć iż iuż żadna ziemfka moc áni żadny rátunk fwiáthá tego nic táf nikomu nie pomoże. Gdyż przez gory á przez infuły możemy rozumieć krole á kfiążetá ábo ine mocarze fwiátá tego. *RejAp* 139v.

Zwroty: »na ratun(e)k, ku ratunku bieżeć (*a. przybiec*); na ratunk przyskoczyć« [*w tym: na ratun(e)k komu (1)*] [*szyk zmienny*] (2:1;1): (*did*) Zephira iuż gwałtu wołá (–) Ach nieftotys prze Bog rata Na tak okrutnego kata Y kogoż to gdy potkało Czo fie mnie dzys nędzney ftało Taka lekkofcz od łóthrzyka Od nędznego niewolnika [...] (*did*) Achiża na rathunk przybiegłá (–) Ach nieftutys miłá pani [...] Profzę nie raczyłf fie trapić *RejJóz* F8; *BielKron* 215; Troiánie widzác z dáleká ogieñ/ káždy iáko naiprędzey mógł ku rátunku bieżáł *GórnDworz* Z2; *KochProp* 8.

»być na ratun(e)k, na ratunku [*komu*]« [*szyk zmienny*] (1:1): *RejPs* 105; Walká ftałá blifko pułtory godziny/ vćiekájącym noc kthora iuż byłá záfzłá y defzcz wielki ná pomocy był y rátunku. *BielKron*

308; [Y rzekł Ieffliby mię przemagał Aram/ tedy mi będziez ná rátunek [*eris mihi in salutem*]/ á ieffli fynowie Hammonowi ciebie będą przemagác/ tedy ia ciebie rátuie. *BudBib 1.Par 19/12 (Linde)*].

»ratun(e)k (po)da(wa)ć; ratunku doda(wa)ć; ratunek nie ma być dawan« [*w tym: z przeczeniem (13)*] = *opem non ferre, non opitulari, succurere Modrz [szyk zmienny] (21;8;1)*: Y wydrzełz mie z zákrytego lidła ktore námię chytrze było zártáwiono z ktorego bych iá łobie bez twey pomocy żadnego rátku niemoł dáć. *RejPs 44*; [*Turek Soliman*] zebrał wołko przyciągnął do Biłáhrodu Ráckiego/ mocnie á prętko dobywác. Krol Lodwig chcąc go rátowác/ połłał do pánow Czełkich áby rátung dáli. *BielKron 328, 228, 252, 460*; á fkoro przypádnie ná cię vpadek iáki/ niełzczeńcie iákie/ álbo przygodá/ iuz łyłyzysz iz [*przyjaciel kupny*] łtoi z dáleká iedno dziwuiać fie/ á żadnego rátku vpadkowi onemu nie dodawáiać. *RejAp 152v*; Ten [*szlachcie*] [...] poiman był od Murzynow/ kthorzy ták prędko przypádlu/ iz owi ná bacie/ áni vciecz áni rátku żadnego dáć łobie mogli *Górndworz Y7v*; *RejPos 210, 220*; *RejZwierc 95*; *BielSpr 59v*; (*nagł*) Kámillus Rzymiańin. (-) GDy był wygnan od Rzymá niewinny nędzniczek/ Zápomniawłzy łwey krzywdy wielki miłóńniczek/ Gdy obaczł gwált wielki ludowi Rzymłkiemu/ zebrałszy poczet ludzi dał rátunek iemu. *PaprpPan Hh3*; Co ieffli ná człóweká nalezy/ áby onemu komu idzie o gárdło dał **rátunek**/ žeby álbo od ognia/ álbo od wody/ álbo od nieprzyačielá/ álbo od iákiey inłzey nędze moł być wyzwolon: tedyć záprawdę łącznym/ prágnącym/ ná gim/ źiebnącym/ słuzna rzecz iest dáć rátunek/ žeby z niedołatku rzeczy potrzebnych niepomarli. *ModrzBaz [38]v*; niegodzien iest pomocy ludzkiej/ kto w niebezpieczeńłwie będącym rátku niedawa *ModrzBaz 68v, 67, 111*; [*Sieciech*] [...] potim náłie włzitko Ricerłtwo powańnil niemoł mu dac Ratunku Władiłlaw dla zwańnienia włzitkich *PaprpUp B2v*; *ActReg 144, 173*; A ieffli kogo niełzczeńcie ponędzi/ [*krol*] Pomoze powłtác/ y doda rátku/ Aby wychodzil z nędze y z fráunku. *GrochKal 17*; Coz zá rátunek da/ śmierć twa [*Chrystusowa*]/ mnie nędznemu/ Dałzli zboyce/ dni moie/ Mdłego/ bez władzey: łtráłnie walczącemu Przeciwnikowi: á zbroie Z tarczą mi nie dałz/ bym krył siły łwoie? *GrabowSet E2*; *OrzJan 133*; O błogóławiona Márya/ [...] ktorał ołobliwym twym onym zezwoleniem/ rátku dodała łwiátu záğubionemu. *LatHar 486*; Inłzym rátku dodał/ łámego łiebie nie moze rátowác *LatHar 700, 713*; Swidrygałowi przeciwo Krółłtwu Polłkiemu rátunek od Miłtrzá niema byđz dawan. *SarnStat 1069 marg*; *CzahTr F4v, H2*; Ach mnie przebóg/ niełtetyłz/ niełłychána trwoga. Płácie moie ze łzami/ prołzę przybywaycie/ A mnie w niełzczeńciu moim rátku dodaycie. *GosłCast 63, 24*; [*Wiercie temu [...]*] iz czołkolwiek czyni pan Turek/ ktemu myłli łwe łzykuie włzytkie/ ižebyłcie wy/ niehcząc dać rethunku łamładom łwym [...]/ wy też łami od ie^{go} rėku zginęli. *OrzKsiąz A4v, A7v, A8, C5v, C6v*; gdje przez te dni mołby zołnierze zbierác/ y nam w czás retunku dodać. *PowodPorozum F5v*].

»ratun(e)k mie(wa)ć; ratunku nie mający« [*w tym: z przeczeniem (13)*] = *protegi PolAnt; non habens adiutorium Vulg [szyk zmienny] (13;2)*: Abowiem kołciol łwięthy widząc iáko w łtárołci łwey iest thák bárzo ze włzech łtron opułzczony/ nie máiać tu ni s kađ rátku á wlpomozenia łwego od ludzi. *LubPs A3v*; *RejWiz 122*; Abowiem Pan widział im dáley tym wıęćze vtrapięnie Izraėłłkie/ Táł tych co byli ná mieyłcách obronnych/ iáko y onych co byli gdje indziej ná łtronie/ y niemieli rátku Izraėłitowie [*neque auxilians Israeli*]. *BibRadz 4.Reg 14/26*; Nie zwodź bitwy z człówekiem

gniewliwym/ [...] ábowiem on nie ma zá nic łobie krwie/ á gdzie nie będziefz miał rátunku [*ubi non est adiutorium*]/ zamordue cię. *BibRadz Eccli* 8/19, *Eccli* 2/14; *RejPos* 163, 260v; Nárzekác będą pánienki nie máiąc oblubieńcow/ będą nárzekác niewiálty vtráciwłzy męże/ y będą też nárzekác corki ich nie máiąc rátunku. *BudBib* 4.*Esdr* 16/34; Gdyż Bog/ vmie Zuzánnę wierną procz obrońce żadnego/ rátunku też nie máiąc/ od zápalczywey požádlivosti zápamiętáłyh łtárcow w czyłtości mężowi iey záchowác *CzechRozm* 245; Acz fię lepak do tego znam/ że ze mnie [...] małą pomoc y rátunk Rzeczpołpolita mieć może [*nec opis aliquid in me, nec praesidii in autoritate mea esse Reipublicae*] *ModrzBaz* 1v; To iest kftáłt myśli moich: áni ia mam łobie Pewnieyłzego rátunku/ ieno vřác tobie. *KochPs* 195; *GórnRozm* B3v; *GrabowSet* H2v; *LatHar* 399; Potkánie vczyniwłzy plác otrzymywáli/ Chočia máły rátunek łkąd inąd miewáli. *CzahTr* H.

»ratunku się nadziewác (*a. spodziewác*); nadzieję o ratunku mieć; w ratunku nadzieję mieć« [*w tym: z przeczeniem (5)*] [*szyk zmienny*] (6;1;1): A wříakoż gdy ku Pánu wyernye záwołáya/ Acz fye ni łkąd rátunku yuż nye nádziewya/ A wđy ye Pan z onego trapyenya wybáwi *LubPs* Y4v, Y5 *marg*; Powiedzyał fwe zdánie Antenor w ty łłowá/ iż iuż włzyłcy widzimy ołtátni vpadek łwoy/ á w żadnym rátunku nádzieweie nie mamy *BielKron* 59v; *RejPos* 161 *marg*, 162, 167v; W Dźień okrutney przygody ia człowiek łtrapiony/ Smętnie oczy podnołzę/ pátrząc ná włze łtrony/ Spodźiewáiąc fie rátunku/ W tak ciężkim moim fráłunku *WisznTr* 28; [...] / których [*chrześcijan w niewoli tureckiej*] iż liczbá iest bárzo wielka/ łácno/ iáko łkoro ieno otuchę iáką y nádzieweie o rátunku wálzym mieć będą/ łácno łobie łami przez fię do wolności drógę znydá. *OrzJan* 34; [Y Karwáci/ Słowacy/ y inłze narody [...] / czo inłzego w tey niewoli łwey myłłic mái/ iedno aby mogli iáką pociechę mieć á nadzieję w rethunku wálzym: aby kiedy mogli wyniç z tey niewoley. *OrzKsiąż* C4].

»ratun(e)k obiec(ow)ác« [*w tym: z przeczeniem (1)*] [*szyk zmienny*] (4): Seine hůłffe vnd fo^e rderung zulfagen. Swoię pomoc y rátunek obiecác. Promittere fide. *Calag* 436b; *StryjKron* 738; który [*naród włoski*] y łam z łwéy dobréy woléy/ y zá łtárániem mężnégo Céfárzá Piątego/ obiecuie pomoc y rátunek dla połpolitégo dobrégo. *OrzJan* 108, 90.

»posłác na ratunk [*komu*]« (2): Krol Polłki połłał ná rátunk Thaborom [...] ludzi ná pomoc. *BielKron* 303v, 252.

»posłác o ratunek« (1): Ná then czás Krol Acház połłał do Krolow Áłfyriyłkich o rátunek [*missit ... ad reges Assur, ut auxiliarentur sibi*]. *BibRadz* 2.*Par* 28/16.

»prosiç o ratun(e)k, ratunku« [*szyk zmienny*] (10:4): *LubPs* hh4v; *RejZwierz* 122; Cefarz Konftántyn Páleologus [...] połłał do Łáćinnikow/ to iest do Rzymłkich pánow/ prołząc prze Bog o rátunk. *BielKron* 251, 121, 311v; Co fie też dotycze obiáwienia duchow/ y dułz zmáryłch łudzi/ żeby fie podczas vkázowác miáły żywiácym/ prołząc od nich rátunku áby były wybáwione. *WujJudConf* 204v; *BudBib* I 351d *marg*; Gdy nas przyiáćiele o rátunk prołzą [*Amicis opem nostram postulantibus*]/ ledwie pomagamy *ModrzBaz* 144; Hůłff begeren. Pomoc žáđác. Rátunku prołsiç. *Petere* auxilium. [*petere*] opem. *Calag* 288a; *StryjKron* 657; *Phil* E; Cóż tákiego iest/ w czym byłmy nádzieweie swoię pokłádác mieli/ ieno w tobie [*królu*]? álbo do kogo fie wđy vćieczemy? od kogo rátunku prołsiç będziewy krom ciebie? *OrzJan* 96; *LatHar* 171; *GoslCast* 71.

»na ratun(e)k przyby(wa)ć; ratunek mógł przybyć« [w tym: komu (5)] (6:1): Y przybywáło ich ná káždy dzień Dawidowi ná ráthunek [adveniebant David ut auxiliarentur ei] áż ich był wielki poczeth iáko woýłká Bożego. *BibRadz 1.Par 12/22, 1.Mach 11/43*; Ták zápaleni słowem Hetmáńłkim [Litwa]/ wnet potym [...] Kilko vphow Tátarłkich pobili ná głowę/ A drudzy vciekáli máiac konie zdrowe. Widząc to Cárzykowie co v kofzá byli/ Wnet ná ráunek fwoim Tátárom przybyli/ Z wálnym woýłkiem Hordinłkim z Vlany/ z Murzámi StryjKron 732, 722, 747; y folgować niemałz [królu] áni pracéy/ áni ftarániu/ áni pilności żadnéy do tąd/ áżby pojednawłzy Niemce/ mógl sie przywrócić żądny pokóy włyftkiému krześciiańłtwu: iżeby zá tym wálzéy K. M. lámému/ y koronie twoiéy/ pomoc/ obroná/ ráunek mógl przybyć *OrzJan 133*; OD Narwie do Gdańłká álbo do Lemburgu, iest 130. mil morzem brzegu piękného [...]. Wielka to iest diftáncia, że áni ci ztąd, áni owi ztámtąd ná ráunek niemogłiby przybydż czáłu gwałtownéy potrzeby, ledwo zá łżeść niedziél landem. *SarnStat 134*; [Ieflibyś obaczył áno łpieraia á przemagáia moie łtronę Syriyczkowie/ przybędziefz mi ná ráunek [eris mihi in adiutorium] *Leop 2.Reg 10/11 (Linde)*; *BibRadz 1.Par 19/12*].

»przyść na ratun(e)k, do ratunku; nie przyszedł ratunek [komu]« [w tym: z przeczeniem (2)] = *venire in adiutorium Vulg* [szyk zmienny] (2:1;1): Podnyołem oczy moye ná wyłokye gory/ A przedłię mi nye przylłedł ni s kąd ráunek łpory/ Aż od łámego Pána przyłzło wlpomożenye *LubPs cc2v*; Złorzeczcie zyemi Meroz y iey obywácielom/ Rołkazał Anyoł Páńłki/ iż tu łwym przyiacielom/ Nie chcieli przydż ná ráunek młćić krzywdy pána łwe⁸⁰ *LubPs hhv*; *Leop Dan 10/13*; *PaprPan S3*.

»szukać ratunku« [w tym: z przeczeniem (4)] [szyk zmienny] (23): ábowiem łnadz w náłprzećiwnieyłłych vcíłkoch fwoich niłkąd ynąd niechce łfukać ráunku dułłá moia iedno od pána łwoiego. *RejPs 112v*; Od káplána ofyáry zbáwyenya/ od páłtyrzá (owcą będąc) ráunku łfukam. *KromRozm III O4*; *LubPs I, Y5, aa2*; *RejWiz 55v*; *RejAp 64, 71v, 123v, 141*; iż więcey miłuiemy/ ábo ráunku/ ábo wlpomożenia łzukamy od inych łtanow/ ták ná niebie iáko y ná zyemi/ oprócz thák dobrego á ták łáłkáwego Pána łwoiego *RejPos 145v, 181v, 193, 225, 230v, 301v (9)*; *KochPs 95*; *NiemObr 45*; Niechay łię przyblży modlitwa moia przed obliczność twoie/ Pánie. A ieflibyś łię ty ná mię gniewem porułzyl/ y v kogoż ráunku łzukać moge? *LatHar 154*; áby okazał potrzebę wćielenia y łmierci Pána Chriłtułowey: bez ktorey áni Pogáni zbáwieni być mogli: áni Zydowie żadnymi vczynkami łwymi/ by też nabárziez z zakonu ráunku łzukáli. *WujNT 517*.

»ratunku udzielać« (1): TYm łpofólbem wagę álbo funt łpráwiedliwołci záchowamy/ iefli tym kórzzy łie nie porownywaia rádzi/ z łtráchem Praw ráunku vdzielámy/ záłtáwuiać łie zá drobnieyłzé/ bucznieyłzzych niezáhámuiemy. *SarnStat 155*.

»na ratun(e)k wołać, wołanie; o ratun(e)k (za)wołać, krzyknać« = *postulare fidem, quiritare (quiritari), subsidium invocare; quiritatio, quiritatus Mącz* [szyk zmienny] (4:2;2:1): *RejZwierz 47v*; w Szwánczárłkiey też ziemi łie tráłło w Turyngi [...]/ iż z wrzędu Biskupiego ich káplána poimano w nocy/ á gdy káplán wołáł ná ráunek/ pochwyłci łie włyfcy do zbroy odbili go *BielKron 201v*; A w tym czáłu poczęłá Litwa z Rułią pierzcháć gdy pola dáley nie mogli wytrzymáć. Konłthánty ná Polaki krzyknie o ráunek *BielKron 409v, 97v*; Quiritatio, Ná ráunek wołanie/ lámementowánie/ vtiskowánie. *Mącz 343a, 315b, 343a [2 r.]*, 505a.

[»wziąć retunek«: [panowie Polacy] kogoż na retunk wziwać będziecie/ gdi onym też teras retunku dać żadnego niechcecie? Yelli ten czas retowania teraz [...] opuścicie/ potym byście radzi abo komu dali/ abo od kogo wzięli retunek/ á niebędzie tho mogło być. *OrzKsiąż* A7v.]

»na ratun(e)k, o ratunek wzywać (a. wezwać)« = *vocare in auxilium PolAnt* [szyk zmienny] (2:1): *BibRadz* 1.*Mach* 11/47; Ale przedsię wżytkiemu temu nie wfáiąc/ niezla iedno kogo drugiego mocniejszyego/ ná rátunek wzywać. *NiemObr* 19; *GrabowSet* O2; [*OrzKsiąż* A7v].

»ratunku nie (z)naleźć (a. znaleźć nie moc)« [szyk zmienny] (8): BOże náíz [...]/ Do ciebie w trudnościach náłfych mułiemy o pomoc/ Bo níkąd rátunku śwego znaleźć nie możemy/ W wćítkoch tych ktore ná lię ták wyelkycie baczymy. *LubPs* M3v; Ale tám iuż żadney pomocy/ żadnego rátunku/ żadnego przyczynce ielłize iuż ípádnieíz z dekretu tego/ nie naydzyelz ná niebie áni ná zyemi. *RejPos* 248, 169, 176, 181v, 202, 248, 327.

»zwątpić w ratunku« (1): Nędznym ia proch/ o Pánie: á z młodości moiey/ W niwecz mnie kázi práwie ítrách/ niełálki twoiey/ Iużem zwątpił w rátunku/ śmierci czekam tylko *GrabowSet* F.

»ratunku żądać« = *implorare opes, manus tendere, quiritare (quiritari)* *Mącz* (3): Imploravit hominum opes [...], Rátunku á przemożnoścy żądał. *Mącz* 266c; Quirito, et Quiritor, Ná rátunek Quiritow/ to yełt/ Rzymiánów wołam prze żywy bóg rátunku żądam. *Mącz* 343a, 209.

Wyrażenia: »w ratunku pomocny« (1): w rátunku pomocny Trudno drugiemu małz bydź/ gdyś íam nie íełt mocny. *GosłCast* 70.

»ratunek prędkie« [szyk 1:1] (2): náóftátek gdy práwie wżyścy ná podánie Zamku przyzwolili/ Sołohub ich od tego hámował/ obiecuiąc im prętkie rátunek od Krolá/ bo iuż był przyciągnął do Mieńská. *StryjKron* 738; *ActReg* 131.

»ratunek z upadku« (1): A íelzcie nie dofyć áby [*Pan Jezus*] íie tylko ítárał o wípomożenie twoie/ á o rátunek twoy z vpadku twego/ ále cie íelzcie ktemu z rádołcią czeka/ wabi/ á námawia do kroleśtwá swoiego *RejPos* 166v.

Szeregi: »lekarstwo i ratun(e)k« (1): Káplán bez słuźney przelzkody Mízą opuźczáiący/ wymuie [...] Troycy ś. czći y chwały/ Anyołom wefela/ grzeźnym odpuźczenia/ ípráwiedliwym pomocy y lálki/ w czyścu będącym ochłody/ Kościółowi duchownego Chryśtuśowego dobrodzieyftwá/ á íámemu íobie lekárftwá y rátunku. *LatHar* 76.

»ratun(e)k ani miłosierdzie« (1): áby nas w íákim gniewie á w íákiey omyłce nie záłtał on írogi czas zelcia náłzego/ gdyż iuż thám potym żadnego rátunku áni miłosierdzya znaleźć nie możemy. *RejPos* 181v.

»ratun(e)k a(1)bo (ani) nadzieja« [szyk 2:2] (4): A ták kto [...]/ álbo od kogo inego nádzieie íwey álbo íákiego inego rátunku íobie ízuka álbo nábywa/ iuż Pánu íwoiemu zgwałcił wiárę *RejAp* 141, 71v; *RejPos* 260v, 301v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»odkupienie ani ratun(e)k« (1): Tu íie zmiłuy nádemną wízechmogący Boże moy/ gdyż to pewnie wiem íż iuż w piekle żadnego odkupienia áni żadnego ráthunku nie naydzye. *RejPos* 248.

»ratun(e)k i pociecha« [szyk 1:1] (2): bo kiedyby w nich byłá prawdziwa wiárá/ doználiby Chriśtuśá w íobie miełzkáiącego [...]: y nie ízukáliby od ludźi śmiertelnych cáłey póciechy/ y dośkonálego

rátunku/ w krewkościách y doległościách fwych *NiemObr* 45. Cf »ku ratunkowi i pociesze«. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»bądź przyczyna bądź ratunek« (1): *LItania Greckie* łowo ieft/ [...] wykłada fię próšby czynienie/ ábo supplikácyá/ bądź oprzyczynę/ bądź o rátunek kogo prószác. *LatHar* 171.

»rada i ratun(e)k« = *consilia ac opes* *Modrz* (2): Ale ítrách á pochlebstwo á zła wiárá ktemu/ Odeymuie ten rozum y ítałość káždemu. Iż Pánu nie dufamy/ á v íwiátá tego/ Szukamy káždey rády y rátunku fwego. *RejWiz* 55v; *ModrzBaz* 77. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»(abo) ratun(e)k, (ani, i, a, a(l)bo) wspomózenie (a. pomoc)« = *praesidium, ops* *Modrz* [*szyk 13:11*] (24): A bowim sílá ná tym záprawdę należy/ kiedy kto dobrem wychowánim á ćwiczeniem ieft v ípofobion/ zwłázczá wtym żywocie záwiłem/ gdzie niemáło rátunku y w ípomózenia potrzebá káždemu. *GliczKsiqz* A3v; *LubPs* A3v, hh4v; *BieKron* 228, 308; *RejAp* 64, 123v; *Sioítrá* [...] bieżáła iáko nadaley moglá ná doł po brzegu/ wołáiąc/ á miecąc iey powroz/ [...] áby fię ięłá zań. Widziáła to oná niebogá [...] y nie raz przyízedł iey był powroz w ręcze/ ále fię zań [...] iác niechczíáła [...]: tákże w ízeláką pomocą/ y rátunkiem gárdząc/ dáć gárło prędziuchno mufiáła. *GórnDworz* Bb2; Podawayze teź z tych zyarnek nádáných tobie/ iáko tá lilia/ pomoc/ rátunk/ iáko lekárítwá potrzebuiáćemu bliźniemu swoiemu. *RejPos* 220, 145v, 161 *marg*, 166v, 169, 176 (11); *RejZwierc* 76; *ModrzBaz* 1v; *Calag* 436b; *OrzJan* 90, 108. [*Ponadto w połączeniach szeregowych: pomoc 5 r., wspomózenie 3 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »bez ratunku« = *w beznadziejnej sytuacji; w funkcji przydawki i orzecznika* (4): Widzymy oítarzále látá iego/ widzimy niedoífatki á niezleczone choroby iego/ ktore go ták zemdliły á vtrapiły/ iż theź iuż práwie fię zda być bez rátunku ná w íze ítrony. *LubPs* A4v, Y4v; Poczytano mię z tymi co z ítępuią do ieziorá/ ítałem fię iáko człówiek bez ráthunku [*sicut homo sine adiutorio*]/ między zmárłymi wolen. *Leop Ps* 87/5; rodzice y namowce duź bez ráthunku [*animarum inauxiliatarum*] chciáes ítráćić/ z poírzodku íwiáthóści twoiey/ przez ręce oycow náízych *Leop Sap* 12/6.

»bez (każdego) ratunku« = *jeżeli a. chociaż nie będzie ratunku* (3): bo choć Malborg wtwárdym mieyscu iednak bez ratunku ktory y trudny y daleki, za niebespieczenstwem tym słabsza nadzieia o zadzierzeniu go. *ActReg* 95; Policzoným z orńzaki/ co w otchłáń sítępuią/ Co w śmierci/ bez rátunku/ wolnymi fię czúią. *GrabowSet* H3.

~ *bez ratunku czego* [= *co jest ratowane*] (1): Iednemu zgore dom tuź o íciánę drugiego á nikt go rátowác nie może/ á themu zápaliwízy fię íam zágáfnie bez káždego rátunku iego. *RejAp* 128. ~

»bez wszego ratunku« = *nieuchronnie* (1): Pewnieby fię to koło [*tj. niebo*] nam íście ípádáło. A bez w ízego rátunku ná zyemięby pukło/ A nas w ízytki zá rázem by íklanki potłukło. *RejWiz* 148v.

»ku ratunku(-owi)« [*w tym: czyjemu (= kto jest ratowany)*] (1) (2):

~ *Szereg:* »ku ratunkowi i pociesze« (1): z ktorými [*ludźmi na ziemi*]/ iż íam pan Chríftus oczywiście być nie może/ dla cze^{go} ku rátunkowi/ y poćielze ich zoístáwił ná mieyfcu íwym widziáną głowę/ ktoraby ich/ y rzádziłá/ y ćiefzyłá/ y w doległościách podpomogáła. *NiemObr* 30.

Cf »ku ratunku bieżec«. ~

»na ratun(e)k« (30): *BielKron* 351; Tá kże niedługo potym/ wziąwízy záfię Koroniánie niemáłe woyłko ludzi na rátunk od Erythreianow/ tá k długo przeciwko Chijom walczyli/ áż nákoniec niełza

było inaczej Chijom/ iedno zá pewną vgodą miáfto Leukonią podác *Górndworz* Z4v; *RejPos* 130v; [[*Skanderbeg*] podobno wiele mieśc ludźmi był olądził/ á práwie ie łobie iákoby ná rátunek záchował *BarlBaz* 76 (*Linde*)].

~ *na ratunek komu* (6): *LubPs* hh; *BielKron* 314, 406v; ázażby tho był wielki kofzt/ álbo iáki wízczypek práwá póspolitego/ gdyby fie wízyfcy zezwolili/ áby iedná zyemiá domá liedząc závłze gotowa bylá ná rátunk onym ludziom/ gdyby potrzebá przypádlá/ wići nie czekáiąc. *RejZwierc* 188; A kiedyby tá *clafsis* ábo flotá bylá, [...] tedyby zá łżeśc dni mógl woýlko przywieźć ná rátunek Narwi, á z Narwie tákże ná rátunek Prufóm zá łżeśc dni *SarnStat* 135.

Cf Zwroty. ~

Przen (1) :

Zwrot: »ratunk dawać« (1): Podobno też tá *Leliwá* [*herb Leliwa przedstawia półksiężyc i gwiazdę*] Tey wláfnosci iáko żywá/ Tu ná łwiece vżywáá/ Co przy tym herbye zołtáá. Swieąc ludzyom w ich trudnołciach/ W ciemnych niełpráwiedliwofciach. Tu káždy łtan włpomagáiąc/ S łwych promieni rátunk dáiąc. *RejWiz* A2.

a. *O pomocy Boga i na rozkaz Boży (w zagrożeniu duszy lub ciała)* (189) : IEhowo co łię namnożyło kłopocących mię? mnodzy powłtáli ná mię. Mnodzy mowiá dułzy moiey. niemáłz mu rátunku w Bogu *BudBib Ps* 3/2[3]; *KochPs* 184; BOG łwoie dziatki miłuię/ Swęgo duchá im dáruie: W którym iuż łá pewné niebá/ Y rátunku/ gdy potrzebá. *KochMRot* A3; Pomni/ że rátunek/ Bożey ięłt wláfnosci. *GrabowSet* [C4]v, K4, Q2v; A gdy go [*Dawida*] ćielełney pożądlivołsci ognie paliły/ y márnosci łwieckie/ iáko byłtrych rzek wáły nań biły/ zdobywáł łię ná ten duchowny rátunek/ vprzeymym łercem do P.Bogá wołáiąc/ y mowiąc: Przeráź boiáźniá ćiáło moie *LatHar* +3; PŁołimy ćię/ Pánie Boże náłz/ ábył łpráwy náłze/ Bołkim twym náłchnieniem vprzedzáł/ y rátunkiem do fortunnego końcá przywodzić raczył *LatHar* 13 [*idem* (2)], 183, 218, 344; *WujNT Act* 26/22; Tá k łie pan z łwoimi wiernémi łpráwuie/ Iż im té tu poćiechy zálem przeplátuie: Włpiériáiąc ie/ gdy widzi/ że trzebá rátunku/ Pewnie ich nie odbięga w onym ich frałunku. *SiebRozmyśl* B.

ratun(e)k kogo (G) [= *kto jest ratowany*] (1): A ty o Boże moy z miłofierdzya łwego/ Przyłpyełz tu ná rátunk mnye vtrapyonego *LubPs* Q3.

ratun(e)k kogo (1), *czego* (3) [= *kto, co ratuje*]: A ya przedłię zá rátunkiem cyebye Pána łwego/ Wyrwanem yełt zwyelkołci wod potopu łrogyego. *LubPs* E; [*Którył zawołał:*] Oycze w ręce twoie polecam Duchá mego: [...] Rácz y dułze náłze z tym łię łwiátem žegnájące przyáć w ręce twoie: á zá rátunkiem łwiętych załług twoich/ rácz ie obronić od naiázdow włzelkich nieprzyácioł ich *LatHar* 31, 457. *Cf* »bez ratunku«.

ratun(e)k komu [zawsze w wyrażeniach przyimkowych; w tym: *na ratun(e)k* (7), *ku ratunku(-owi)* (2)] (9): *Cf Zwroty, Wyrażenia przyimkowe.*

ratun(e)k kogo, czego a. komu, czemu [zawsze w wyrażeniu przyimkowym: *na ratun(e)k*] (5): *Cf Zwroty;* »*na ratun(e)k*«.

ratun(e)k przeciw(ko) komu (2): Modli łię Bogu áby dáł rátunek ludowi łwemu przeciwo łrogiem á okrutnym ich nieprzyáciołom *BibRadz Ps* 82 *arg*; TŁwego rátunku/ Boże Pełny łáłki/ lutołci/

Przećiw wężowey złości Wzywam: bo w fercu łoże/ Moim ma: pewnie/ bez ciebie mnie zmoże.
GrabowSet D3.

ratunk nad kim (1): Rátunk Páńki nád wyernym przełożéństwem. *LubPs E4 marg.*

ratun(e)k w czym (13): Gdyż ia zá rátunkym yego wkázdey íwey przygodzie Íscye nie moge przydz nigdy ták ku żadney íłkodzye. *LubPs G3v; Ci do páná woáli: á pan w ich fráfunku Prędkiego ímutnym dodał rátunku. KochPs 164 [idem (3)], 43, 69, 164, 165 [2 r.]; GrabowSet I4v; przetom iedno w tobie nádzieię pokládáá/ á do ciebie tylko wołáiąc o rátunek/ w ták gwałtownéy potrzebie moiéy SiebRozmyśl E4v, F; SzarzRyt B2. Cf »ratunk w niebešpieczeństwie«, »ratunk w przeciwnościach«.*

ratun(e)k czyj [= kto jest ratowany] [w tym: pron poss (13) – swoj (2), G sb i pron (5)] (18): *RejPs 102, 103v; Pošpiez ku rátunku memu tyš Bog moy obrońcá LubPs H2, N3, O5v marg, R2; Porwi tarcz y rodellę/ á powítań ná rátunek moy. BibRadz Ps 34/2, Ps 39/14, Iudith 8/12; [Pan mówi:] Íz gdy do mnie záwoła przydz mi ná ráthunk moy miły Pánie/ íz nie chce nic zámiešzkác ná záwołánie iego/ ále fie obiecuie wnet przydz ná rátunk iego. RejAp 195; RejPos 174v; Ktorzy [anieli] íz oto y teraz pod Nowym przymierzym wyfláni bywáią ku pomocy y rátunkowi/ y obronie wiernych CzechRozm 47; KochPs 17, 60, 102; GosłCast 19. Cf »ku ratunku«, »na ratun(e)k«.*

ratun(e)k czyj [= kto ratuje] [w tym: pron poss (30) – swoj (10), G sb i pron (14), ai poss (14)] (56): *RejPs 100, 102v, 192v, 197v, 211; Diar 22; Wybiłeš z rąk ludu twego on ták ná wżem możny miecz/ Czálu woyny z rátunkiem twym byłeš gdzieš ná štronie precz LubPs T5v, C3, G3v, H4 marg, K4 marg, R6v, X3v, bb5; RejPos 78, 167, 182, 211v, 245 (8); Serce czekáiąc vřtawa/ nádzieiá nie štánie/ Y oczy pátrząc vřtały na twóy rátunk/ pánie. KochPs 182, 151, 186; Twym rátunkiem/ ferce me/ vwefeliš Pánie GrabowSet H3v, D3, I2; PRošimy cie/ Pánie Bože nářz/ ábyš [práwy nářze bořkim twym náthnieniem vřzedzáł [...]] á rátunkiem twoim do šzczęšliwego końcá przywođził LatHar 634, 241, 247, 635; SiebRozmyśl C2v. Cf »ratun(e)k boski«, »ratun(e)k Pański«; Wyrażenia przyimkowe.*

W przeciwstawieniach: »ratunek ... pomsta, upadek« (2): Nápomina ie Iozue ku prawdziwey chwale Božey obiecuiąc im rátunek iefližeby pošłufznymi byli/ á pomřtę iefližeby pošłufznymi nie byli. *BibRadz Ios 23 arg; Proši o rátunek y o vpádek niewiernych. BibRadz Ps 143 arg.*

W połączeniach szeregowych (6): íz thákim niebešpieczeństwam á thákim trudnościam y rozboyom [...] nigdybychmy wytrwác nie mogli/ á pewniebychmy vřtác muřlieli/ iefliby nie było nád námi rátunku/ opátrnošci/ á šwiętego wřpomożenia iego. *RejPos 182, 328, Ooo2; CzechRozm 47; A gdy iuž ciáło znácznie [!] šłábieć/ y nitká [...] żywotá mego przerywác fię pocźnie/ [...] pomył řzyki/ nadobrotliwřzy Iezu/ przeciwnikom moim/ [...] doday rátunku/ obeřli poćiechą/ obroń nieprzeplácźonych zařług twoich zařłoną. LatHar 641, 235.*

Zwroty: »doda(wa)ć, dodawanie ratunku; da(wa)ć (a. dodawać) ratun(e)k« [szyk zmienny] (12:1;12): Bo gdy fie tobie zda rořkázeřz płynác deřřczowy ná oblicznořc řuchey ziemie á náwřřem dáwařz rátunk wedle potrzeby vpádłego káždemu bože nářz. *RejPs 97v; 32; Dopirko yuž poznamy že ten wřřechmocny Pan/ Pomázáńcá řwoyego wyřłuchác raczył řam/ A mocą Bořtwá řwego dał z nyebá rátunk nam. LubPs E4; Przywođł im teź ná pámieć y rátunki Bořkie/ kthore dodawał oycom ich Leop 2.Mach 8/19; BibRadz Ps 82 arg; On [Bóg] iefř vćieczká vbogich/ On dođáie rátunku Położónym w krzywdách řrogich/ Y w záłóńnym fráfunku. KochPs 13; Temu [miastu] gwałř/ y groźna zbroiá*

Niemoże przerwać pokoiá: Bo tám łam pan przemiełzkawa/ Y w potrzebách rátunk dawa. *KochPs* 69, 128, 164 [2 r.], 165 [2 r.]; W Ten czás Pan Bóg narychléy człeku rátunk dáie/ Kiedy mu namniéy łczęšcia znádziejá dołtaie. *PudłFr* 17; A Bog Oćiec miłostíwy/ w obietnicách łwych prawdziwy/ da rátunek náłzey mdłostí/ mocą łwą z wyłokošci. *ArtKanc* L19v, F10; *ZawJeft* 15; *GrabowSet* D, I4v; nie odłtępuyże odemnie Iezu/ w pokazowánium łálki twej nędznym ludzióm/ y dodawánium rátunku twego mizernym^m Adámowym potomkom *LatHar* 241, 235, 566, 586, 618, 624, 641.

»ratun(e)k mieć« [w tym: z przeczeniem (2)] [szyk zmienny] (3): Ale żeš wípomionął Saulá s Fárónem/ Mnie łie zda iż to trudno było przyłzło onym/ Aby łie w łwych omyłkach co obaczyc mieli/ Gdyż od Páná żadnego rátunku nie mieli. *RejWiz* 132v; *BibRadz* 2.*Mach* 15/7; Bo iellibyłmy náprędce rátunku Bożego niemieli/ tedy odrzuciłwzy ty rzeczy ktore łą prawdziwie dobrá/ pędem biežymy ku dobrowolnemu záginieniu. *KuczbKat* 395.

»nadziewać się rátunku« (1): Pociechá iż gdi łie zda nam opułzczenie Pánłkie/ w ten czás łie možem napręłtze⁸⁰ nádzyewác rátunku. *LubPs* V3v marg.

»ratun(e)k obiec(ow)ac; obietnica o rátunku« [szyk zmienny] (3;1): [ten psalm] Pobudza á vtwierdza y przidawa wiári nadobną obietnicą o ráthunku Pánłkim. *LubPs* cc2v marg; *BibRadz* *Ios* 23 arg; A což mu zá ráthunk [Pan] obiecucie? Oto go obiecucie ochłodzić wodą żywą dármo á z łálki á z miłofierdzia łwego. *RejAp* 195; *LatHar* 247.

»oczekawać (a. czekać) rátunku« [szyk zmienny] (4): *RejPs* 100, 192v; A dla tegož [Machabeusz] lud łwoy nápominał/ áby łię nie bali przyšcia pogánów/ [...] kthemu áby oczekawali przyłžłego rátunku y zwycięłtwá od włzechmocnego [sperare ab Omnipotente futuram eis victoriam]. *BibRadz* 2.*Mach* 15/8; Nie dármo długie włofy nic mię nie mierziály/ Ano mię iuž fráunki y žale czekály. A niemále: bo siły we mnie vřtawáią/ Rátunku tylko z niebá łamego czekáią. *WisznTr* 11.

»rátunku nie odkładać, nie odwołocyć« (1:1): *RejPs* 102v; Tyš iełt pomocnikiem moim/ y wybáwićielem moim: Pánie/ rátunku nie odkładay. *LatHar* 179.

»nie omieszka(wa)ć z rátunkiem, rátunkiem, na rátunk« [w tym: na rátunk czego a. czemu (1)] [szyk zmienny] (5:1:1): A pokwáp łie miły pánie/ ábyš nie omiełzkwał ná rátunk vpádłey dułly moiey *RejPs* 58; ták tež moy pánie nierácž mię omiełzkawác z rátunkiem łwoiem/ bowiem iuž dułlá moia łpracowáná łnadz długo wytrwác niemože. *RejPs* 211, 197v; Do czego gdy WKM chuć śwá przyłžyc a juž zacząć będziesz raczył, Pan Bog rátunkiem łwem nie omieszka *Diar* 22; *LubPs* K4 marg; A tu dopirko nieomyłnie tego będyełš iłt/ iż on nie omiełzka do ciebie z onym rátunkiem łwym/ á [...] z miłofierdžyem łwym. *RejPos* 328, [290].

»nie opuszczać (a. opušcić) rátunkiem, bez rátunku; z rátunku opuszczony« [szyk zmienny] (1:1:1): Prawdác iż Pan Bog wiele dopułzcza ná wierne łwoie/ á włzákož ich nigdy nie opułzcza bez rátunku. *BibRadz* I 298c marg; Iž wiedzcie moi mili łynaczkowie/ [...] iż ia záwždy z wámi będe áž do łkończenia łwiátá włzytkiego/ á nigdy was nie opułzczę rátunkiem á wípomoženiem łwoim Bołkim. *RejPos* 78; Iełtełmy tedy dziećmi niebácznymi/ ná błáżełłkie łie mowy y ná prozne łpráwy vřdawamy/ iellibyłmy byli z rátunku Bożego opułzczeni. *KuczbKat* 395.

»pošpieszyć (a. przyšpieszyć) na ratun(e)k; pošpieszyć (się), (po)kwapić się ku rátunku(-owi)« [w tym: na ratun(e)k kogo a. komu (2)] = ad auxilium festinare *PolAnt* [szyk zmienny] (4;3:2): PAnie

boże moy nic nieomieślkaway ábyś z łprzećiwności moich wydárł mię á pokwáp łie co rychley ku rátunkowi memu *RejPs* 102, 103v; BOże kwłpomożeniu memu rácz łam łáfkáwie przybyć/ A ná rátunk mnie moy pánie co narychley połpyełzyć *LubPs* Q2, H2, L2, Q3; Ogárnęły mię niezliczone niefzczęłcia/ á poimáły mię złóći moie ták iżem ich przyezrec nie mogł [...]. Rácz że mię Pánie wyrwác/ á pośpielz o Pánie ná rátunek moy. *BibRadz Ps* 39/14; *KochPs* 60, 102.

»na ratunek powstać, stanąć; z ratunkiem stanąć« [*w tym: na ratunek kogo a. komu (1)*] = *surgere in adiutorium PolAnt* [*szyk zmienny*] (2:1;1): *LubPs* aa; *BibRadz Ps* 34/2; A pan zász łłyłzac ludźi nędznych nárzekánié/ [...] Powłtáne ia (powiáda) ná rátunek łmutnych *KochPs* 17; *GrabowSet* C.

»prosić, próśba o ratun(e)k; prosić ratunku« [*szyk zmienny*] (10:1;4): Próśba o ratunk do Boga. *RejPs* 62 *marg*; 134v *marg*; Choć Pan karánye dopuści zá grzech/ ále iednák pocyechy wiernego nye odeymuie gdi będzie prosił miłóściwego ráthunku iego/ á odpułzczenia winności łwoich. *LubPs* H4 *marg*; *BibRadz Ps* 59 *arg*, *Ps* 144 *arg*; Prośimy tedy ná tym mieyłcu/ [...] rátunku żywotowi náłzemu ktory tu wiedźiemy ná źiemi. *KuczKat* 405; A poniewálz tedy zbor Chrześcijáńłki zázwdy dáie Pánu łwemu Iezufowi Chryłtufowi część [!] y chwałę/ żáda y proši go zázwdy o w łpomożenie [!] y rátunek *BialKat* G2v; Vłyłzál [*Pan*] płác mój/ gdym rátunku prosił: przeto go będę ná włyłstek łwiát głósił *KochPs* 32, 43; *GrabowSet* E4v; *LatHar* 170 *marg*; *PowodPr* 82; *CzahTr* C2v, H3v; *PaxLiz* Ev.

»przybyć na ratun(e)k, ratunkiem« [*w tym: na ratun(e)k komu (2)*] (3:1): *BibRadz* II 7b *marg*; Przybádź [*Panie*] dułzy ná rátunk/ áby niezmiękczoney Mój nieprzyiaćiel był zázwłtydzony. *KochPs* 100; Kiedykolwiek wołam łćisniony fráfunkiem/ Przybádź/ profzę/ pánie: przybádź łwym rátunkiem. *KochPs* 151; *GoslCast* 19.

»ratunek przynosić (a. przynieść)« [*szyk zmienny*] (2): tá [*ofiara Ciała i Krwi Pańskiej*] iefł ktora niewymowná pomoc y rátunek Dułzy w Czyłcu będącym przynoši *WysKaz* 39; Ciebie/ włzego łtworzenia/ o obrońco wieczny Wzywam wátły/ vbogi/ y nigdzie bełpieczny/ Miey mię w pilney opiece: á we włyłtkiey trwodze Pośpielz przynieść rátunek dułzy mey niebodze. *SzarzRyt* B2.

»przypaść na ratunek [*komu*]« (1): Bo łłyłzyłz iż tu Pan powiáda/ [...] iż on prętko záłię/ gdy cie pozna być w łtáteczności twoiey/ przypádnie ná rátunk tobie. *RejAp* 22v.

»przyść (a. iść) na ratunek« [*w tym: komu (2)*] (4): iż [*aniołowie*] w białym odzieniu/ tho iefłth z wielkim wefelem z rołkazánia Páńłkiego idá ná ráthunk wiernym Páńłkim *RejAp* 131v, 195 [2 r.]; Ktory [*Syn Boży*] ná cię wołá/ nie łę kay łie nic moy miły bráćifzku/ [...] Abowiemem ia przyłzedł ná rátunk twoy á ná włpomożenie twoie. *RejPos* 174v.

»ratunek stracić (a. utracić)« (2): kiedy my náwiecey mnimamy iżefmy iuz zginęli y Bołki rátunek łtráćili/ tedy [...] *KuczKat* 376, 375.

»szukać ratunku« (1): Pokułámi tedy y fráfunkámi łtrefłtány/ z tey łwiátóści poćiechy łzukay y rátunku/ od Pána w niey rzeczywiście będącego. *LatHar* 202.

»o ratunk, do ratunku się uciekać« [*szyk zmienny*] (2:1): á nielza iedno nam vpáđłem á opułłczonem od ludzkich mocy/ wćiekác łie o rátunk do ćiebye *RejPs* 109v, 172; [*ludzie zniewoleni*] do rátunku łie Bołkiego wćiekáią/ kiedy baczą że iuz w ludźiech żadney náđzieie mieć niemogá. *KuczKat* 270.

»wołać o ratun(e)k, ratunku« [szyk zmienny] (5:1): Człek śprawniwy będąc w vdęczeniu woła o rátunk do páná śwego *RejPs* 209v; *CzechRozm* 228v; Omięniałem iuż prawie/ rátunku wołaiąc/ Stráciłem oczy w niebo pátrzáiąc. *KochPs* 99; *LatHar* 248; *SiebRozmyśl* E4v, F.

»ratunkiem wspomagać« (1): A nas dziś lepak ilekolwiek ná nas iáki vćik przypádnie iáko prętkiem rátunkiem wśpomaga/ dawaiąc fluffną żywność śtworzeniu káždemu y śtrzegąc go od okrucieńśtwá wśfelkiego. *RejPs* 203.

»na ratun(e)k, ratunku wzywać« [w tym: na ratun(e)k komu (1)] = *invocare in adiutorium PolAnt* [szyk zmienny] (5:2): Ofiáruy mnye Bogu śwemu ty ofiáry chwały/ [...] A wzyway mie ná rátunk śwoy wdzień trapienia twe^{śo} *LubPs* N3; Ale mie przym śluffkę twe^{śo} k wśfytkiemu dobre^{mv} Gdyż twego rátunku wzywam ku zbáwieniu śwemu *LubPs* bb5; A przetoż oczekáwiąc wśpomozenia iego wzywaymy go ná rátunek nářz/ á wyślucha głośu nářzego *BibRadz Judith* 8/12; *CzechRozm* 192, 203v; *GrabowSet* D3; Setny y dziewiáty Pfalm śpiewaiąc ku tobie/ Wołać będą ná rátunek wzywaiąc cię śobie. *CzahTr* B4v.

»ratun(e)k zesłać; posłać ratunku; wysyłany ku ratunkowi« [w tym: z przeczeniem (1)] [szyk zmienny] (2;1;1): *BibRadz Dan* 11 arg; *CzechRozm* 47; Iuż bárdzo duřno y cięřzko [...] nietylko Mázowřu/ ále y Boleřláwá Wřtydliwego [...] kráinom od Litwy było/ by był Pan Bog śam pomocy y rátunku z niebá zesłać nieraczył. Abowiem on zmiłowawřy fię nád biednym Mázowřem wrzucił wnětrzne niezgody y domowe nieznařzki [...] miedzy Litwę y Rufaki *StryjKron* 335; Niech cie P. Bog wyślucha/ w dzień twoy fráńunku Niechci od niebá pośle wielkiego rátunku. *KmitaPsal* A4v.

»ratunku, na ratunk żądać« [szyk zmienny] (4:1): Bowiem ya ná rátunk śwoy ná zyemi y ná nyebye/ Nye chcę żędáć nikogo yedno moy Pánye cyebye *LubPs* R2, C3, R6v; Iáko/ gdy śtrách woieny zálzumi/ gdy gwałt chorob powietrza morowego przylęże/ gdy dłuęo trwáiąca řuchość zbożu odwilzáiącey ich żywności nie vřczy/ gdy gwałtowne burze/ gdy grády przypádną: tedy fię ná ten czás do Bogá vćiekáią/ od Bogá rátunku żádaią/ Bogá áby dopomogł wzywaią etc. *CzechEp* 87; *NiemObr* 118.

»ratunku żebrać« (1): Nie obrařay fię Oycze dobrotliwy/ Izem/ o śobie myśląc/ ták trořkliwy/ Ze pod czás zgołá zápominam ciebie/ Oycze nářz w niebie. A choć teř wśpomnię: nie tą gorácością Iákoby trebá: ni tą zięt miłością/ Rátunku żebrzę *GrabowSet* M3.

Wyrażenia: »ratun(e)k boski, boży, (Pana) Boga (Ojca), od Boga« = *auxilium Dei Vulg* [szyk 9:3] (6:3:2:1): *Leop 2.Mach* 8/19; á przetoż przypomina pręthkie odmiány ktore nas przywodzą ku zdumieniu/ řkąd więc poznawamy rátunek od Bogá. *BibRadz* I 293d marg; *RejPos* 78, Ooo2; Coż mnimalř: zař tám iuż był człowiek prawie niezginął? Zař niebaczyřz iz nietylko Bořki rátunek vřacił/ ále teř ná wřzyřtki iákieřkolwiek vćikfi wydan był? *KuczbKat* 375, 270, 375, 395 [2 r.]; A ták iefliście iuż ktorzy zá řářką y zá rátunkiem Bogá Oycá nářzego niebieřkiego [...] řiatek onych řtárych Antichriřtowych řzátáńřkich řwiádomi: y iużeście fię z nich ná wolność prawdziwą duchowną [...] wybili: profzę [...] *CzechRozm* A7v; *KarnNap* E3v; pokornie ciebie prořimy [*Panie Jezu Chryste*] ábyřmy ode wřzego złego byli wyřwobodzeni/ [...] á ořobliwie w záczęćciu/ pořtěpku/ y dokończeniu terářnieyřzey nářzey řpráwy/ twym Bořkim rátunkiem przyřtoynie pořileni y vtwierdzeni. *LatHar* 635.

bibl. »kosz [= *kielich*] ratunkow« = *rytualne naczynie ofiarne używane przy składaniu ofiary dziękczynnej za ocalenie z wielkiego niebezpieczeństwa; ofiara dziękczynna za ocalenie; kielich zbawienia – symbol odmiany losu* (1): Co wrocę Iehowie zá wżytkie iego dobrodzieyftwa ku mnie? Kofz zbawienny [*calicem salutum*] (*marg*) wł. kofz rátunkow rć. (-) wezmę/ á imieniá Iehowy przyzowę. *BudBib Ps* 115/13.

»ratun(e)k z nieba, niebieski« [*szyk 2:1*] (2:1): Dla tego/ iuz nietrzebá vpomináć ludu wiernego/ iáko bárzo niepożytkámi y nedzámi [!] bywa wciśnion/ y iáko teź bárzo potrzebuie niebieskiego rátunku. *KuczKat* 430; *WisznTr* 11; Toć iuz moy miły fynu/ w tey mierze pozwalam/ A mey chęci Oycowŝkiej/ w niczym nie oddalam. Tylko iákci przyŝtępić/ k tey rzeczy potrzebá/ Naprzod łobie rátunku/ proŝ vprzeymie z Niebá. *PaxLiz Ev*.

»ratunk w niebeŝpieczeńŝtwie« (1): záwždy kiedy chce y iáko chce [*Bóg*] Inádnie naydzie ráthunk w káżdym niebeŝpieczeńŝtwie ludowi fwe mu *RejZwierc* 206v.

»ratun(e)k Pański, Pana« (5:4): Iż fie w grzeŝznich duŝzá trwoży/ ále czym yá cieŝzyć iedno wiárą o rátunku Páńŝkim. *LubPs* L4 *marg*; A táć będye chwałá wŝytkim ŝwýety m yego/ Iż ták zwycyężyli fprzećiwniká ŝwego/ Zá moźnym rátunkym Páná wŝŝechmocnego. *LubPs* ff4v, E4 *marg*, H4, Z3v, aa2 *marg*, cc2v *marg*; Thu Dawid po dłuŝich ŝwych cięŝzkoŝciach vczuwŝy ráthunek Páńŝki czyni łobie ták dobrá myŝl iákoby theź iuz do końcá miał być wybáwion. *BibRadz* I 291a *marg*; *RejPos* 327v.

»prędkie ratun(e)k« [*szyk 10:1*] (11): *RejPs* 203; Wyŝluchay mie [*Panie*] niech prętki twoy rátunek ná wźem vznam. *LubPs* X3v; Pilna á wŝiłuiaća modlitwá o prędkie rátunk. *LubPs* Q2 *marg*, O5v *marg*, V3v *marg*; *RejPos* 167; *KochPs* 164 [2 r.], 165 [2 r.]; O móy namilŝy Pánie Iezu Kryŝte/ proŝę twéy naŝwięťŝyéy miłóŝci/ [...] nie racyzŝ gárdźić mná nędznym ŝtworzeniém ŝwoim/ gdy do ćiebie wołáć będe we wŝyťkich ŝmętkach y doleŝłóŝciách moich: á rácz mi to dáć z ŝwego miłóŝciwego á prędkiego rátunku y wŝpomozenia twego: áby m ia teź wŝgárdźiła tym ŝwiátem *SiebRozmyŝl* C2v.

»ratunk w przeciwnoŝciach« (1): Wyŝlawyánye z dzyękámi zá dziwny rátunk w przeciwnoŝciach *LubPs* H2v *marg*. »ratunk z upadku« (1): Rácz myę [*Panie*] wyrwáć s tych frogoŝci ŝłuźebniká ŝwego/ A rácz przyŝpyeŝyć ná rátunk mnye z vpádku mego *LubPs* L2.

Zestawienie: »Kamień Ratunku« = *megalityczny kamień ustawiony przez Samuela na pamiątkę zwycięŝtwa Izraelczyków nad Filistyńczykami* (*tłumaczenie z hebr. Eben ha-Ezer*) (1): Y wyŝzli męźowie Izráelowi z Micpy/ y gonili Pelifŝtymczyki/ y bili ie áź pod Beth-kár. Tedy wziął Sámuel kámień ieden/ y połóżył iy miedzy Micpą/ á miedzy ŝzenem/ y názwáł imię iego kámień rátunku [*Eben hahezer* (*marg*) *lapidem adiutorii* (-)]/ y rzekł/ áź po ty rátował nas Iehowa. *BudBib* 1.Reg 7/12.

Szeregi: »łaska i ratun(e)k« (2): *CzechRozm* A7v; ieŝt teź Oleiu ŝwięte^{go} mázánie/ ktore Pan Iezus Chriŝtus vŝtáwił/ y Koŝciólowi ŝwemu zoŝtáwił/ áby fie im rátowali Chreŝćiánie czáŝu oftátniey potrzeby/ [...] á iżby mocnieyŝy byli przeciw pokuŝám duchá złego/ y przeciw wŝyťkim ŝtráchom iego/ máiac poćiechę z łálki y z rátunku Boźego. *KarnNap* E3v.

»miłóŝierdzie (a. zmiłowanie) a (i) ratun(e)k« (2): Abowiem widzifz náŝz miły Pánie/ iż iuz proźna nádzyeiá náŝzá/ ieŝli nie będye tego miłóŝierdzya á tego rátunku twego. *RejPos* 211v; *PowodPr* 82. [*Ponadto w połączeni u szeregowym: miłóŝierdzie 1 r.*]

»ratun(e)k, (i) obrona« [szyk 1:1] (2): Ty narodziye Izraélki myey nádzyeyę w Pánye/ On z rátunkeyem z obroną fwą tuż przy tobye ltánye *LubPs* aa; Ták cię ięzyk nędzny/ chwalić Boże wżędzie/ Zą twoię obronę/ y rátunek będzie. *GrabowSet* P3. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»ratun(e)k a opatrność« (1): Pátrzayże czo też zálię Pan nád nim okázác raczył/ á obaczyłz iż on nigdy nie omielfka wiernemu fwoiemu z ráthunkiem á s fwiętą opátrnością fwoią. *RejPos* [290]. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»pociecha i ratun(e)k« (1): *LatHar* 202 cf »szukać ratunku«. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»ratun(e)k a (i) wspomozienie (a. pomoc)« [szyk 18:7] (25): *RejPs* 172; Wífákoż ná mye nic nye przydzye nigdy íłkodliwego/ Zą rátunkeyem á pomocą Páná wíflechmocnego *LubPs* H4, K4 *marg*, R6v, Z3v; Ktore [dwanaście tysięcy ludzi] Moíželz wyflał ná wojnę z Fineefem [tj. pod jego dowództwem] fynem Eleázará Káplaná/ y z naczyniem mieyfca fwiętego/ kthory też z łobą wżiał trąby ku trąbieniu (*marg*) To możemy rozumieć o Skrzyni y o Wieku vbłágania/ z trąbami ktore známionuią ráthunek y wfpomozienie Boże gdiż im on łam dawał zwycięstwo. (-). *BibRadz Num* 31/6; Gdiż łie łprzećiwieć nie możelz temu morderzowi twemu/ [...] iedno tylko zą pomocą á zą rátunkiem Páná tego *RejPos* 327v, 78, 167, 174v, 245, 313v, 352; *BiałKaz* G2v; *StryjKron* 335; *NiemObr* 118; *LatHar* 586; *WysKaz* 39; *SiebRozmyśl* C2v, F. Cf »bez ratunku«, »na ratun(e)k«. [Ponadto w połączeniach szeregowych: pomoc 3 r., wspomozienie 1 r.]

»ratunek i zasłona« (1): Tákci przenaświéłzey Pánnie Máryey/ fwey podłóści z łtrony poczęćia Syná BOżego nie zápomináiącey/ Duchá S. rátunek/ y mocy nawyżłzego załłonę obiecano. *LatHar* 247. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

Wyrażenia przyimkowe: »bez, oprócz ratunku« = jeżeli nie będzie ratunku (4:1):

~ bez ratunku czego [= co ratuje] (1): ták też my vczynkow ktoreby łie Pánu Bogu podobály záczać niemożemy bez łálki Bożey rátunku *KuczbKat* 395.

bez, oprócz ratunku czyjego [= kto ratuje] [w tym: pron poss (3), G pron (1)] (4): *BibRadz* *4v; A thák náłz włzechmocny á miłofierny Pánie/ znáiąc ty łam nędzne niedołatki náłze/ iż my bez rátunku á bez wfpomozienia twego fwiętego nigdy łobie pomoc nie możemy *RejPos* 186, 227; *RejPosWstaw* 42.

Szereg: »bez, oprócz ratunku a (i) (bez) wspomozienia (a. pomocy)« (4): naprzod nam potrzebá profić Páná Bogá/ żeby nas Duchem fwym S. do tego łpofobne zgothowác y łpráwić raczył/ gdyż oprócz rátunku y wfpomozienia iego prożne łą włzythki náłze pilności/ prace/ łtáránia/ y czuyności *BibRadz* *4; *RejPos* 186, 227; gdyż to pewnie wiemy/ że bez twego rátunku á pomocy nie tylko w thák wielkiey rzeczy/ ále y w namnieyłzey nicbyłmy vczynić nie mogli/ iefli thy Pánie Boże náłz początkow náłzych łzczęśći á pomnażác nie będyelz raczył. *RejPosWstaw* 42. ~

»procz ratunku [czyjego (= kto ratuje)]« = bo nie było ratunku (1): Lecż izes ná czás odwrócił mnye oblicza fwego/ Byłem frodze zátrwożonym procz rátunku twego. *LubPs* H.

»ku ratunku(-owi)« (9):

~ ku ratunku komu (2): Wífyfcy co fye Páná boyą w nim mocnye vfáli/ A ná wífem go ku rátunku łobye przed tym ználi. *LubPs* aa, ff2.

ku ratunku czyjemu [= *kto jest ratowany*] (1): Roźzaliwfiy sie potem pan obudził sie iáko ftwárdego fnu ku rátunku ich/ á pokárał okrutnem wrzodem ku wielkieu lekkości íprzećiwniki ich *RejPs* 117v. *Cf* »pośpieszyć (się) ku ratunku«, »wysyłany ku ratunkowi«. ~

»na ratun(e)k« = *in adiutorium a. auxilium, ad auxilium PolAnt* (29): Bo wiem ten Baranek Bożij Ktory nafię wfiytko włózij Nafię grzechy y wyftępk y Ieft narátun k barzo prętky *RejKup* dd2v; Boże/ ná rátunk/ próżę bądź chętlivy/ Gdym w fwym wćiuku/ nędzny człek trofkiwy/ Nie odwłocz Pánie/ á rácz mnie rátować *GrabowSet* Q3v, Q3v.

~ *na ratunek czego* [= *co jest ratowane*] (1): Chwałá tobie Pánie IEzu Chryfte/ ktoryś siedmdziesiąt wczniow y dwá/ do Apoftołow/ ná więtfzy rátunek zbáwienia ludzkiego/ zbáwiennie przyłaczyć raczył. *LatHar* [537].

na ratunk komu (1): Iáko Báránek ich Pan á odkupiciel ich wftháwicźnie ftoi ná gorze Syon fwiętey swoiey/ gotow będąc záwždy ná ráthunk á ná wfpomożenie Kościołowi fwemu thu iefzcze pielgrzymuiącemu ná zyemi. *RejAp* 117v.

na ratunk kogo (G) a. *komu* (1): O Pánno/ ná rátunk/ mnie záwždy chętliva/ Corko Boża/ Boża mátko dobrotliwa/ [...] łzami oblane przyimi próby moie. *GrabowSet* R4v.

na ratunk czyj [= *kto jest ratowany*] (1) Niemálz iáko Bog (ludu) ípráwiedliwy/ iezdzi po niebu ná rátunk twoy/ y w wielmożności fwey po powietrzu. *BudBib Deut* 33/26.

Szereg: »na ratunk a na wfpomożenie« (1): *RejAp* 117v *cf* *na ratunk komu*.

Cf Zwroty. ~

W przen (5) : A iefli nam [*Panie*] nie będyeśz podawał miłofierney ręki rátunku á wfpomożenia twego/ ták iáko temu vbogiemu Piotrowi/ pewnie sie nam bárzieu ochynąć/ á ledwe iefliże sie dogrzebiemy do brzegu fwego. *RejPos* 245; Ták mizerne ludzkie pokolenie/ przez Zakonu Pánfkiego zgwałcenie/ śmierć záśłużyło/ á Czártowi w moc podáne było. Ale Pan z miłofierdzia wielkiego/ wzálił fię ftworzenia swoiego/ á z tey lutości/ dał rátunek vpádłych krewkości. Zesłał ná świat Syná iedynego *ArtKanc* F10, L19v; Lecź znáiąc nas grzełzne tego żebrzę Pánie/ Niech wżędy ná rátunek mnie twa lálká ftanie *GrabowSet* C; Serce prorok truchleie/ žal mię cífnie wżędzie/ Ręká twa świętowładna pánie/ niech przybędzie Ná rátunek mój. *GosłCast* 19.

a. *O bogach pogańskich* [*czyj* (= *kto ratuje*)] (1) : O bogowie/ tu trzebá rátunku wálzého *GórnTroas* 47.

b. *Pomoc materialna, wsparcie pieniężne* (15) : Ktory [*staruszek*] w doftátku mogąc wżyć wczáfu fwego/ Teraz żebrze dawłzy w moc dzieciom maiętności/ Y mogąc sie dobrze mieć dziś go nędzá chłości. A ták miły ftárułzek będąc w tym fráfunku/ Ani wiedząc fkąd doftác sobie iuz rátunku/ Iął plákác ná fwe głupftwo że sie zle ípráwował *HistLan* Bv; *SarnStat* 1204.

ratunek czego [= *co jest ratowane*] (1): Naprzod ten [*jest pożytek skarbu*]/ żebyfmy mieli pewny záwżde depozyt od prędkiey y gwałtowney przygody/ przeciwko Koronnemu nieprzyacielowi/ [...] fkąd bylibychmy ku przyięciu żołnierzá y ku rátunku Rzeczypołp: ípofobnieyfzy *VotSzl* E2.

ratun(e)k czyj [= *kto jest ratowany*] (1): A przetoź znáiąc was być fnadź lepfze ízáfárze/ Tego co mi Pan Bog dał dla mego rátunku/ Chcę by tho porządnie ízło z wálzého ízáfunku. [...] Otoć iedno tá fkrzynká iuz mi pozoftałá/ Ktora mię wždy w ftárości moiey rátowála. *HistLan* E2v.

ratunek czyj [= *kto ratuje*] (1): Nacz fie mało rozmyślał ten stárušek miły/ Ktoemu ifcie więcej dziatki miłe były. Niż ony iego wśytki zacne máiętności [...]/ Dawśly tedy dobrá fwe w on cudzy fśáfunek/ Spuścił fie ná dziećinny niepewny rátunek. *HistLan* A3.

Zwroty: »da(wa)ć ratunek« = *opitulari, succurrere* *Modrz* [szyk zmienny] (3): tedyć záprawdę łącznym/ prágnącym/ nágim/ żiębnącym/ słuźna rzecz iest dáć rátunek/ żeby z niedośtátku rzeczy potrzebnych niepómárli. *ModrzBaz* [38]v, [38]v; *PowodPr* 60.

»ratun(e)k mie(wa)ć; ratunku nie mając« [w tym: z przeczeniem (2)] (2;1): *RejPos* 162; Bo wypifowác tak wiele Exemplarzow/ iáko wiele iest Powiátow/ kofzt wielki/ y niepodobna rzecz ile mnie iuż zefzłemu w leciech człowiekowi/ y rátunku od Rzeczypośpolitey niemáiąc. *SarnStat* *8; *WisznTr* 14.

»nie odwłaczać ratunku« (1): SYnu nie czyń krzywdy vbogiemu wpożywieniu/ á nie odwłaczay vbogim rátunku ktorzy ná cię pátrzą [*ne protrahas oculos indigentes*]. *BudBib Eccli* 4/1.

»posłać na ratunk [komu]« (1): A thák wśyscy zwolennicy iáko który mogł wyśtárczyć/ pośtánowili pośłać nieco na rátunk bráćiey [*in ministerium mittere ... fratribus*] ktorzy mieszkáli w Zydośtwie. *BibRadz Act* 11/29.

Szereg: »ratun(e)k a (ani) wspomózenie« (2): A vbogi leżał przededrzwiami iego/ á żadnego rátunku áni wśpomózenia nie mogł mieć od niego [*tj. bogatego człowieka*]. *RejPos* 162. Cf »na ratunk«.

Wyrażenia przyimkowe: »ku ratunku [czyjemu (= *kto jest ratowany*)]« (1):

~ *Wyrażenie*: »ku přędzemu ratunku« (1): Ale o tę vbogá mátkę náłżę [*tj. Rzeczpospolitą*]/ o záłożeniu fkarbu iey/ ku potrzebie y přędźzemu rátunku oney/ máło ich myśli. *VotSzl* B4.

Szereg: »ku potrzebie i ratunku« (1): *VotSzl* B4 cf *Wyrażenie*. ~

»na ratunk [czyj (= *kto jest ratowany*)]« (1):

~ *Szereg*: »na ratunk a na wspomózenie« (1): Czemuż też ty nędzniku/ [...] gardziśz inemi Lázármzi/ ktorzy leżą przede drzwiami twymi? Czemuż im vkracaśz ręki fwoiey ná rátunk á ná wśpomózenie ich? *RejPos* 164v. ~

c. Ulżenie w chorobie lub dolegliwościach (6) :

ratunek czego [= *co ratuje*] (1): Synu miły fmiłuy fie nád oycem twym stárym/ bo ná tym mieyfcu ćierpię głod y nędze/ á iestem w wielkiew mdłóći/ á rátunek winá iefzće by mie potwierdził. *HistRzym* 112v.

ratun(e)k czemu (2): bo iefliby wátrobá gorąca tego potrzebowála/ Cerotum Santalinum iéy dáć/ [...] tákże ventriculowi/ Ceratum álbo vnguentum stomachale Galeni/ bárzo dobré [...]. Nérkam/ Olea Violatum/ Rořatum/ Populeu^m/ áby tym námázował: á gdzie iednym członkóm o rátunku myśli/ drugich w tym niepfował. *Oczko* 26, 13.

Zwroty: »ratunek dáć« (2): Abowiem pátrż gdy kto nogę złamie/ álbo fie s koniá ftlucze/ pewnie iuż nie fżuka áni málářzá/ áni háwtarzá/ iedno co narychley co miřternieyřzego Cyruká/ áby oney záboláley przygodzie fwey co narichley mogł iáki rátunek dáć. *RejZwierc* 20v; Y máło niekážde [wody]/ po wfzech świátá ftronách/ w pożytek tak obrócono/ że ie przygodá/ rátunek komule dawśly/ ludźiam oznaymiá: z ftađ [...] chorzy/ prze pozbyćie choroby/ vcześćiác fye ięli *Oczko* 12.

»ratunku szukać« (1): Włzyfscy tedy kiedy tę moc Cieplicam przyznawiają wżywania ich różné fpofooby bacząc/ [...] wtym podobno grzełzą/ że dobréy rády niewżiąwży/ ladá iáko łobie rátkunku fzukáią *Oczko* 15v.

Wyrażenie: »prędky ratunek« (1): Włzyfłtki tedy [członki ciała] [...] dobrze wybáczyć á opátrzyć trzebá: záczym y lékárftwá fzczęśliwiéy więc póyda/ j prędfzy ráunek/ zdrowiu przybyć może. *Oczko* 13.

d. *Współdziałanie, pomoc w pracy* (1) :

Zwrot: »ku ratunku [w czym] wezwać« (1): Arcessere ad societatem laboris, Ku rátkunku w pracey wezwać. *Mqcz* 14d.

2. *Ten, kto a. to, co ratuje; causae adiuvantes, instrumentum, remedium, subsidium Cn (39)* : Tákże theż gdy zá Sámuelá Proroká mieli zwieść bitwę Izráelczycy s Filiścińskimi/ tedy theż pímo wfpomina do iákiey fie zbroie á do iákiego rátkunku rzucił fie on Prorok í. Wnet wedle onych fтарыч zwyczáiow á wedle ofiar żydowfkich/ pochwyćiwży báránká bieżał ná gorę [...]/ y támże ofiárował onego báránká Pánu Bogu fwemu *RejZwierc* 264v; A Iephtes by nie wpyśniał miefzkáiąc w pokoju/ Wnet fzwánk podéymie w domu záłofny z fráfunkiem: Bo to ftráci/ co ma mieć w fтарыч rátkunem [tj. swoją córkę]. *ZawJeft* 6.

ratun(e)k czyj [= *co jest ratowane*] (1): Ale Egier miał przyfłtęp rátkunku fwoiego/ Ludzi ziemiá przychodniow leć nie baczę tego. By ktory zamek wytrwał mocy Páná tego/ Woyfku y fpráwie wielki Celárzá Turfkiego. *CzahTr* H2v.

ratun(e)k czyj [= *kto ratuje*] (1): Choćby kto grzéchem kogo chciał háńbić ze złości/ Bóg íam [...] wyzwoli go z fráfunku: bo íumienie zdrówé/ Ma Páńkié potáiemné rátkunki gotowé. *ZawJeft* 22.

W połączeniu szeregowym (1): Skarb nie olzácowány/ íeft męká zbáwićielá náfzego: ná rány lékárftwo/ płomień miłości Bożey/ oftáteczná grzełznych vćieczká/ ofobliwy ráunek/ kiedy ná mądrości fchodzi/ kiedy fpráwiedliwości nie fłáié *LatHar* 264.

Wyrażenia: »drugi ratunek« = *druga szansa ratunku* (1): w grzech nigdy nie wpádz/ tę nalepřá drógę Nayduię: [...] Z ludzi záś káždy grzełzy/ ktory iedno żywie. Ludziechmy/ vpadamy/ znowu powfłtawamy/ Acz to nam ciężko bywa/ po łobie to znamy. Y wftydzim fie: lecz lepiéy z íiebie otrzáfnáwży Káł fтарыч/ wftác/ w nim nie trwác/ cnoty przepomniawży. To íeft drugi ráunek [Sz. Szymonowic: *haec altera tabula est Post naufragium; w nawiązaniu do łac. tabula post naufragium* '(ostatnia) deska ratunku'] *GosłCast* 26.

»ratun(e)k [komu] w przygodzie« (1): DZiękuięc o Boże moy/ żeś/ ácz niegodnego/ Raczył Oycze przypuścić do ftołu twoiego [...] A gdyżem twe fтворzenie/ nákłoń vchá prófzę/ Day/ niech z tego przyścia pośilek odnofzę/ Niech to będzie wżem żywym/ y zmárłym k ochłódzie/ Obroną od zginienia/ rátkunem w przygodzie. *GrabowSet* P4.

Szereg: »obrona, ratun(e)k« (1): *GrabowSet* P4 cf »ratun(e)k w przygodzie«.

a. *O Bogu i Matce Bożej; adiutor Vulg, PolAnt; adiutorium, auxilium, erutor PolAnt (21)* :

ratunk czego [= *co jest ratowane*] (1): Bog moy fpomóżyćiel moy: á będę mu vfał. Obrońcá moy/ rog á ráunk zbáwienia mego [cornu salutis meae]/ y przymićiel moy. *Leop Ps* 17/3.

ratun(e)k komu, czemu (7): *LubPs D4v marg, ff2*; Nieśiem prośby rzewliwe/ do ciebie/ byś nas rátował trofkiłwe. [...] Bądź rátunkiem kwápliwym/ Lodce iuz połupány/ Ktorą wiátr miece/ z plutą pomiełzány/ By w morzu śmierci chćiwym/ Nie zálał *GrabowSet M3v*; ty vtrapionemu Okaż fię rátunkiem/ y mieścem bełpiecznym/ A nikt nie zátrwoży ítráchem/ by chćiał wiecznym. *GrabowSet O4, E; LatHar 633. Cf ratun(e)k komu przeciw komu.*

ratun(e)k komu przeciw komu (1): Abowiemeś ty był y pomocnikiem y obrońcą moim/ á zachowałeś od zginienia ciáło moje. Ktemu od sídlá ięzyká potwarneho/ y kłámftwu poddánego/ tyś mnie był rátunkiem przeciw nieprzyaciółom moim. *BibRadz Eccli 51/3.*

ratun(e)k w czym (3): PAnie przednieyfy z wiekow/ Oycze ludzki: [...] Vćieczkáś nam był záwždy/ czáłow przepułzczonych/ Y rátunkiem w przykrościách/ godzin vtrapionych. *GrabowSet E, Sv; LatHar 633.*

ratun(e)k czyj [= *kto jest ratowany*] [*w tym: G pron (5), pron poss (4)*] (9): *LubPs I, cc4v marg*; Błogosłáwiony ktorego rátunkiem íełt Bog Iakobow *Leop Ps 145/5; BibRadz Ps 39/18, 113/9, 10; BudBib Ps 17/2[3]*; Náłzy záś w równym polu przy págorku ítali: Nie w zbróię/ nie wrinfunki woienne dufáiąc/ Ale w śmiáłyh śwych fercách/ rzeczy pokládáiąc. Máiąc zá to/ że íam Pan rátunkiem ich będzie *ZawJeft 12*; Gdyżeś [*Matko Boża*] mym rátunkiem w trwogách byłá wśzędzie *GrabowSet Sv.*

W połączeniach szeregowych (6): Wyznánie dobrodzyeyftwá Páńłkyego/ á przytym dzyękowanie íż pan wiernemu íełt prawdziwy Obrońcá/ Wybáwiciel/ Pomocnik/ Rátunk/ Zálzczyczenie/ Zbáwienie/ Grunth/ Moźny Bog *LubPs D4v marg, D4v; Leop Ps 17/3; BudBib Ps 17/2[3], Eccli 34/18[19]*; Bądź nam/ Pánie/ w wypráwie pomocą/ w drodze poćiechą/ w vpaleniu ochłoda/ we dźdzu y źimnie przykryćiem/ w vtrudzeniu rátunkiem/ w przeciwności obroną/ w pośłíznieniu podporą/ w tonieniu portem *LatHar 633.*

Wyrażenie: »ratunk od upadku« (1): Oczy páńłkie pilnuią tych ktorzy go miłuią/ íełtci mocna obroná/ y wielkie zálzczyczenie/ zasłóná od vpalenia/ y zácíłzenie w południe/ obroną od obráżenia/ á rátunk od vpadku [*adiutorium casus*]. *BudBib Eccli 34/18[19].*

Szeregi: »obrońca i ratun(e)k« (1): Bo gdy dułlá náłlá przy nim będzye trwác ítátecznye/ On íam będzye obrońcą yey y rátunkiem wyecznye *LubPs I. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]*

»ratun(e)k i tarcz(a)« = *auxilium et clypeus PolAnt* (2): Ale Izráel niechay vfa Pánu/ ábowiem on íełt rátunkiem y tarczą ich. *BibRadz Ps 113/9, 113/10.*

»ratun(e)k a (i) ucieczka« [*szyk 1:1*] (2): W páłacoch myáłtá tego íam Bog wśfechmocny Pan/ Práwym rátunkiem będzye á vcyczką vznan *LubPs N; GrabowSet E.*

»ratun(e)k i wybawiciel« (1): Vbogić íełtem y niedoítháteczny/ ále Pan myłli o mnie/ będąc rátunkiem moim y wybáwicielem moim [*auxilium meum et liberator meus*] *BibRadz Ps 39/18. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

α. O bogu pogańskim (1) :

Wyrażenie: »ostatni ratun(e)k« (1): *MERCVRI* wśytkich handlow y przemyłłow Boże: [...] Ty oíátním rátunkiem: gdy rzeczy nie fłużą/ Czýniłz ochotne nogi y pułzczáłz ná dłużą *KlonWor 1.*

b. O człowieku (2) : IM pilniey páttrzę/ w świat y iego łrony/ Szłáchetny PIETRZE/ á im fię dźiwuię: Tym bárziesy prágne/ byś od włzech był czczony. [...] Wierny rátunku/ ktory w wielkiesy cenie Małz: wiernych ciężkość/ życzliwych przykrości *GrabowSet* Y2v.

ratunek w czym (1): Pokiś młod/ [żona] twa zabává y koroná głowy/ W kłopotách/ y w twych trołkách rátunek gotowy *OstrEpit* A2v.

c. Środki pieniężne (3) : Pisał był Pan Hetman iz iedzie przeciwko Tatarom, azeby mu ztad ratunek obmyslono, ale tylko papierem ratowalismy posławszy na Wolhyn na Podole, y do Rusi, Komorniki zlisty y zVniwersały, na inszy trudno się było zdobyc wtakie bezpienieże. *ActReg* 124; gdy koždy [...] lámże téż szácowác będzie máiętność swoię włádná: áby pod przysięgá onęgo szácunku swęgo ná woynę wyiáchał/ że iuz máiętność iego wedle szácunku ná więtlszą wypráwę wyftátczyć nie moglá. [...] Tenże spółób niech będzie y kmiecy/ iefliżby bez tego chłopká vbogięgo/ y rátunku tego mizernęgo woyná toczyć fie nie moglá. *OrzJan* 124.

Zwrot: »mieć swój ratunek« (1): do ktorego [skarbu] gdyby nápotym Pánowie Stároftowie y dzierzawcy wśzyfcy/ trzećią część oddawali/ á AEkonomie [...] żeby ná stoł Krolá Iego Miło: bez fortelnego vmnieyszánia odłożone były/ [...] byłby y skarb Krolá Iego Miło: bogátłzy/ y Rzeczpołpolita miałáby swoy znaczny rátunek *VotSzl* E2v.

d. O lekarstwach i zabiegach leczniczych (6) : Naypierwży rátunek ieft ten/ Oleiem lniánym płęc pomázuy/ obronisz lye piegam mnożyć/ y náftále zginá. *SienLek* 78v.

ratunek czego a. czemu (1): Mdłości w vzywániu Cieplic rátunek. *Oczko* [42].

ratun(e)k czemu (2): Pięgi/ ácz iefth rzecz liłowátym przyrodzona/ [...] á wśzáłże temu rátunek może być/ ktory iednáł łatwiey pomaga biálokurowátym niż liłowátym. *SienLek* 78v; *Oczko* 1v.

Wyrażenia: »bezpieczny ratun(e)k« (1): iz ie [cieplice] dał Bog ták pożyteczné á zdrowiu ludzkiesy pomocné/ że żadne lékarstwo śnac od ludzi czynioné/ pewnym/ chorobam/ prędfzym á bełpiecznieszym rátunkiem być niemoże *Oczko* 1v.

»prędkie ratun(e)k« (1): *Oczko* 1v cf »bezpieczny ratun(e)k«.

Jako ostatni człon we współrzędnym połączeniu wieloczłonowym: »i insze ratunki« (1): Ieft [w Rzymie] o trzydźiesci Spitalow w ktorych po stu/ po dwu/ po trzech/ y po czterech ieft vbogich/ chorych/ ślepych/ chromych/ włomnych/ ránnych opáttruiá/ przyodźiewiáią/ podeymuiá/ lékarstwy/ fyropámi/ plałtrámi/ y inśzymi rátunkámi zákłádáią. *ReszHoz* 118.

Przen (1) :

Zwrot: »ratun(e)k [na co] znaleźć« (1): gdyż iuz nigdzyey indzyey/ byś zbiegał okrag światá wśzytkiesy/ żadnego inśzego pewnieyźszego rátunku á lékarstwá ná then okrutny wrzod swoy znaleźć nie możefz/ iedno v tego Páná swoiego. *RejPos* 327.

Szereg: »ratun(e)k a lekarstwo« (1): *RejPos* 327 cf *Zwrot*.

e. [Posiłki wojskowe (w pl) [przeciw komu]:

Szereg: »ratunki i pomocy«: Ruskie Xiążętá [...] poczęli nowe śtanowienia przeciw Polakom myślic/ máiąc to zá ciężkie Iárzmo/ iłz Bolesław Krzywoułty Monarchá Polłki/ częłte rátunki y pomocy przeciw swym y Polłkim nieprzyiacielom Czechom/ Morawcom/ Prusom/ y Pomorczykom od nich wyciągnął *StryjKron* 213 (*Linde*).]

Synonim: pomoc.

MP